

EUROMOD andmestiku kasutamine eksperimentaalse sissetulekustatistika loomisel

SISSEJUHATUS

Töö eesmärk on saada ülevaade sellest, milliseid sissetulekuandmeid on vaja regionaalpoliitika elluviimiseks ja kohaliku elatustaseme hindamiseks. Et selgitada välja ministeeriumide ja kohalike omavalitsuste vajadused, töötati läbi nende viimaste aastate pöördumised statistikaameti poole ja analüüsiti neid. Samuti võeti ministeeriumide ja kohalike omavalitsustega ühendust, et saada vahetut tagasisidet selle kohta, millist sissetulekustatistikat nad vajavad.

Saadud tagasiside põhjal tehti väljavõtte mikrosimulatsioonimudeli EUROMOD andmestikust ning arvutati välja aastate 2018–2024 Eesti kohalike omavalitsusüksuste elanike sissetulekud liigiti.

Andmestik koondab sissetulekud liigiti suurematesse gruppidesse ning võimaluse korral on esitatud detailsem statistika ka väljamakseliikide kaupa. Andmed on nii leibkonna- kui ka isikupõhised ning esitatud ka vanuse, hariduse ja tegevusala järgi.

Sissetulekustatistika on avaldatud ka statistikaameti juhtimislaua, kus andmed on esitatud graafikutena ja sisselogitud kasutaja saab luua oma vajaduste järgi personaalse juhtimislaua.

Valminud tööd rahastati Euroopa Liidu Urban Audit'i grandist. Urban Audit on Euroopa Komisjoni regionaalpoliitika peadirektoraadi ja Euroopa Liidu statistikaameti Eurostati koostööprojekt, mille eesmärk on koguda andmeid Euroopa linnade ja linnapiirkondade elukvaliteedi kohta ning teha nende põhjal usaldusväärset ja võrreldavat statistikat.

METOODIKA

Esitatud statistika põhineb mikrosimulatsioonimudeli EUROMOD jaoks riiklike registrite andmete põhjal koostatud andmestikel.

EUROMOD on Euroopa Komisjoni teadusuuringute ühiskeskuse (JRC) arendatav mikrosimulatsioonimudel, mida kasutatakse maksupoliitika ja toetussüsteemide muudatuste mõju, tõhususe ja õigluse taseme prognoosimiseks enne nende rakendamist. Mudel on mõeldud poliitikakujundajatele, teadlastele ja analüütikutele, kes saavad selle abil hinnata maksude ja sotsiaaltoetuste mõju leibkondade sissetulekutele, vaesusele, ebavõrdsusele ja riigieelarvele. Samuti võimaldab mudel Euroopa Liidu (EL) liikmesriikide sotsiaal-majanduslike süsteemide võrdlust.

EUROMOD põhineb üksikisikute ja leibkondade andmetel (nt leibkonna koosseis, sissetulekud, sotsiaal-majanduslik seisund) ning rakendab neile riigipõhiseid maksude ja toetuste reegleid. See simuleerib poliitiliste muutuste vahetut mõju sotsiaalarühmade tulujaotusele ja vaesusnäitajatele.

EUROMOD-i registripõhine andmestik hõlmab residentsusindeksi alusel määratud Eesti püsielanikkonda, lähtudes kalendriaasta lõpu seisust. Isikud on jaotatud paiknemisindeksi abil korrigeeritud aadressipõhistesse leibkondadesse. Statistikast on välja jäetud institutsioonides (nt hooldekodudes, vanglates, kloostrites) viibivad isikud.

Selles projektis valminud statistikat tuleks käsitleda eksperimentaalstatistikana, kuna erinevalt küsitlusandmetel põhinevatest EUROMOD-i andmestikest ei ole kõiksete registriandmete põhjal statistika tegemiseks EL-i liikmesriikidel ühist metoodikat ega rahvusvahelisi standardeid, eelkõige suurte riikidevaheliste erinevuste tõttu. Kuna selles projektis valminud statistika võib erineda teistest statistikaameti avaldatud andmetest, tuleks siinseid tulemusi käsitleda mitteametliku teabena.

Andmeallikadena on kasutatud justiits- ja digiministeeriumi, Kredexi, maksu- ja tolliameti, Pensionikeskuse AS-i, siseministeeriumi, sotsiaalkindlustusameti, tervisekassa ja töötukassa registriandmeid.

ANDMETE KONFIDENTSIAALSUSE TAGAMINE

Statistika, eriti piirkondliku statistika tegemisel on kindlad konfidentsiaalsusnõuded. Üks neist on, et üksikisikud ei tohi olla statistikas tuvastatavad. Projekti raames tehtud tabelites UA01–UA16 on neid tingimusi rangelt jälgitud. Vähem kui kümnest leibkonnast koosneva grupi näitajaid ei ole avaldatud, nende väärtus on tabelis esitatud nulliga. Avaldatud näitajad on ümardatud lähima kümneni. Ümardamine on mõningaid näitajaid mõjutanud, kõige rohkem väikevaldade ehk alla 2000 elanikuga Ruhnu, Vormsi, Kihnu ja Muhu näitajaid. Samuti puudutab see näitajaid, mis on arvutatavad, näiteks summat isiku kohta. Kui sissetuleku saajate arv on ümardatud 18-st 20-ni, siis muutub keskmine summa isiku kohta selle võrra väiksemaks.

MÕISTED

Perehüvitised ja -toetused

Elatisabi – makstakse juhtudel, kui vanem ei maksa lapsele elatist või kui vanemad on sõlminud notariaalse lepingu elatise maksmiseks, ent üks vanematest ei täida seda.

Lapsehooldustasu – lapsehooldustasule on õigus ühel vanematest, kes kasvatab ühte või enamat kuni kolmeaastast last, kasvatab lisaks ühele või enamale kuni kolmeaastasele lapsele ka kolme- kuni kaheksa-aastaseid lapsi, kasvatab kolme- ja enamalapselises perekonnas kolme või enamat lapsetoetust saavat vähemalt kolmeaastast last. Kui üks vanematest on lapsehoolduspuhkusel, on õigus lapsehooldustasule sellel vanemal.

Lapsetoetus – lapsetoetusele on õigus igal lapsel sünnimisest kuni 16-aastaseks saamiseni. Lapsel, kes õpib päevases õppevormis või meditsiinilistel näidustustel muus õppevormis põhikoolis või gümnaasiumis või põhikooli baasil kutseõppeasutuses, on õigus lapsetoetusele kuni 19-aastaseks saamiseni. 19-aastaseks saamisel makstakse toetust jooksva õppeaasta lõpuni.

Lasterikka pere toetus – vanemal, kes kasvatab vähemalt kolme last, kelle eest makstakse talle lapsetoetust, on õigus saada ka lasterikka pere toetust. Seda toetust makstakse nii kaua, kuni vanem saab lapsetoetust vähemalt kolme lapse eest.

Sünnitoetus – ühekordne riiklik toetus igale perele, kuhu sünnib laps.

Vanemahüvitis – vanemahüvitisega säilitatakse lapsevanemale eelmise kalendriaasta keskmine töötasu, kui vanem katkestab lapse eest hoolitsemise tõttu ajutiselt töötamise. Õigus vanemahüvitisele on kõikidel vanematel. Kui üks vanematest on vanemapuhkusel, makstakse hüvitist puhkusel olevale vanemale. Ühes peres saab korraga vanemapuhkusel olla üks vanem.

Rasedus- ja sünnitushüvitis – hüvitis, mida on õigus saada rasedus- ja sünnituspuhkuse eest. 1. aprillil 2022 jõustus vanemahüvitiste süsteemi reform, millega senine rasedus- ja sünnituspuhkus nimetati ümber emapuhkuseks ning sünnitushüvitise asemel hakati emadele maksuma ema vanemahüvitist. Tervisekassa asemel hakkas hüvitist maksuma sotsiaalkindlustusamet.

Väljamõistetud elatis – elatis on lapse ülalpidamiseks makstav raha. Ülalpidamist on õigustatud saada alaealine laps, samuti täisealisena põhi-, kesk- või kõrgharidust omandav või kutseõppe tasemeõppes õppiv laps, kuid mitte kauem kui 21-aastaseks saamiseni. Alaealise lapse vanem täidab lapse ülalpidamise kohustust elatise maksmise teel eeskätt juhul, kui ta ei ela lapsega koos või kui ta ei osale lapse kasvatamises. Kui vanem ei täida lapse ülalpidamise kohustust, mõistab kohus teise vanema või eestkostja nõudel temalt lapsele elatise välja. Hinnangut väljamõistetud elatisele on vähendatud elatisabi võrra.

Üksikvanema lapse toetus – üksikvanema lapse toetusele on õigus lapsel, kelle sünniaktis puudub kanne isa kohta või kui see on tehtud ema ütluse alusel või kelle vanem on seadusega kehtestatud korras tunnistatud tagaotsitavaks ja kes vastab lapsetoetuse saamise tingimustele.

Muud lastetoetused – ajateenija või asendusteenistuja lapse toetus, eestkostetava lapse toetus, elluastumistoetus, lapsendamistoetus jne.

Vanadusega seotud sissetulekud

I samba pensionid – nende vanaduspensioni ikka jõudnud isikute pension, kellel on vähemalt 15 aasta pikkune Eestis omandatud pensionistaaž.

II samba pensionid – kohustuslik kogumispension, mida rahastatakse sotsiaalmaksust ja töötaja brutopalgast.

III samba pensionid – vabatahtlik kogumispension. Sellesse sambasse saab sissemakseid teha nii inimene ise kui ka tööandja ning need ei ole seotud teenitava tuluga. Kuni 2021. aastani ei olnud võimalik väljamakseid pensioniea järgi eristada ning kuvatud on kõigi elanike väljamaksed.

Üksi elava pensionäri toetus – toetust saavad vanaduspensioniiikka jõudnud inimesed, kes elavad rahvastikuregistri andmetel üksi ja kelle igakuine kättesaadav pension on väiksem toetuse maksmise määrast. Toetuse maksmise määra kehtestab riigikogu igaks eelarveaastaks riigieelarvega.

Töötutoetused ja töötushüvitised

Koondamis- ja pankrotihüvitis – koondamishüvitist saavad tööandja avalduse alusel inimesed, kelle tööleping öeldi üles koondamise tõttu või kelle tööandja ei saanud temast olenematutel põhjustel kokkulepitud ulatuses tööd pakkuda ja vähendas seetõttu töötasu. Pankrotihüvitise (tööandja maksejõuetuse hüvitise) eesmärk on hüvitada töötajale tööandja maksejõuetuse tõttu saamata jäänud töötasu, puhkusetasu ja töölepingu ülesütlemise korral saamata jäänud hüvitised, mis on ette nähtud töölepinguseaduses.

Tasemeõppes osalemise toetus – toetus tööealistele töötavatele ja töötuna registreeritud inimestele, kellel on puuduliku või aegunud hariduse või oskuste tõttu keeruline leida uut tööd või oht töökoht kaotada. Tasemeõppes osalemise toetust makstakse juhul, kui asutakse õppima kutsekoolis, rakenduskõrgkoolis või bakalaureuseõpet pakkuvas asutuses tasuta õppekohal töötukassa toetatud õppekava alusel.

Töötuskindlustushüvitis – hüvitist saavad inimesed, kellel on täidetud töötuskindlustusstaaži nõue ja kes ei ole töölt lahkunud enda algatusel, kokkuleppel tööandjaga või enda süülise käitumise tõttu. Esimesel ajal päeval on hüvitis 60% ja seejärel 40% ühe kalendripäeva keskmisest töötasust.

Töötutoetus – toetus töö kaotanud inimesele toimetulemiseks ja põhivajaduste katmiseks. Töötutoetust on õigus saada isikul, kes on registreeritud töötuna, kelle ühe kuu sissetulek on väiksem töötutoetuse 31-kordsest päevamäärast, kes on töötuna arvele võtmisele eelnenud aastal olnud vähemalt 180 päeva hõivatud tööga või tööga võrdsustatud tegevusega.

Muud töötushüvitised – ettevõtluse alustamise toetus ja töösuhte lõpetamisega seotud hüvitised.

Töövõimetusega seotud toetused

Toetused puudega inimestele – puudega inimeste toetus. Toetuse suurus võib sõltuda puude raskusastmest. Sisaldab ka puudega seotud lisatoetusi, näiteks telefoni kasutamise, transpordi jne eest.

Töövõimetoetus – toetus inimestele, kellel on puuduv või osaline töövõime. Toetuse saamise eelduseks on töövõime hindamine töötukassas. Toetuse suurus oleneb sellest, kas inimesel on puuduv või osaline töövõime.

Toitjakaotuspension – töövõimetute perekonnaliikmete ja nendega võrdsustatud isikute pension ajal, mil isik vastab selle pensioni saamiseks ettenähtud tingimustele.

Tervisega seotud hüvitised – haigus- ja hooldushüvitis, kahjuhüvitis kannatanule ning tööõnnetus- ja kutsehaigushüvitis.

Toimetulekutoetus – puudusekannatajale mõeldud riiklik abi, mida maksab kohalik omavalitsus. Puuduse leevendamiseks kasutavad kohalikud omavalitsused olenevalt olukorrast nii sotsiaalteenuseid kui ka muud sotsiaalabi. Toimetulekutoetust makstakse juhul, kui teised vaesuse ja puuduse leevendamise abinõud ei ole olnud efektiivsed.

Tööga seotud tulu

Rahaline palgatulu Eestist – Eestist saadud rahaline palgatulu.

Rahaline palgatulu välisriigist – Rahaline palgatulu välisriigist.

Töötasuhüvitis (COVID-19 aegne meede) – COVID-19 pandeemia aegne kompensatsioon, mida maksti töölepingu alusel töötavale füüsilisele isikule, kelle tööandja oli Eesti äriregistris või mittetulundusühingute ja sihtasutuste registris registreeritud äriühing, välisriigi äriühingu filiaal, mittetulundusühing, sihtasutus, avalik-õiguslik juriidiline isik (v.a riik ja kohaliku omavalitsuse üksus) või füüsilisest isikust ettevõtja, kelle tegevus oli erakorraliste asjaolude ja piirangute tõttu märkimisväärselt häiritud.

Üksikettevõtja tulu – tulu registreerimata või registreeritud individuaalsest ettevõtlusest, puhaskasum/-kahjum individuaalsest ettevõtlusest välisriigist, tasu loomingulise tegevuse eest.

Investeeringutega seotud tulu – dividendid, kasum kapitaliinvesteeringutelt, intressid, kinnisvara või maa renditulu, II samba väljamaksed enne pensioniiga, III samba väljamaksed enne pensioniiga. Kuni 2021. aastani ei olnud võimalik väljamakseid pensioniea järgi eristada ja seega tabelis ei avaldu.

Muud toetused ja hüvitised

Vara võõrandamise tulu – tulu vara võõrandamisest (näiteks kinnisvara müük).

KOKKUVÕTE

Sissetulekuandmete avaldamine sissetuleku liigiti sai võimalikuks tänu EUROMOD-i mikrosimulatsioonimudelile. Andmete uurimisel, kasutamisel ja tõlgendamisel tuleb arvestada, et tegemist on eksperimentaalstatistikaga, mistõttu need andmed ei pruugi olla võrreldavad statistikaameti teistes sama valdkonna tabelites avaldatutega.

LISA 1. Tegevusalade liigitus tabelis UA14

EMTAK (2008) kood	EMTAK (2008) nimetus	Jaotus tabelis UA14
A	Põllumajandus, metsandus ja kalandus	Põllumajandus ja loodusvarade majandamine
B	Mäetööstus ja karjääritöö	Tööstus ja kommunaalteenused
C	Töötlev tööstus	Tööstus ja kommunaalteenused
D	Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhu varustus	Tööstus ja kommunaalteenused
E	Veega varustamine; kanalisatsioon, jäätmekäitlus ja saastuse likvideerimine	Tööstus ja kommunaalteenused
F	Ehitus	Ehitus
G	Hulgimüük ja jaemüük; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	Kaubandus ja remont
H	Transport ja laondus	Transport, laondus ja side
I	Majutus ja toidlustus	Majutus ja toidlustus
J	Info ja side	Transport, laondus ja side
K	Finants- ja kindlustustegevus	Finants- ja kindlustustegevus
L	Kinnisvaraalne tegevus	Kinnisvara, kutse-, teadus- või administratiivalane tegevus
M	Kutse-, teadus- ja tehnikaalne tegevus	Kinnisvara, kutse-, teadus- või administratiivalane tegevus
N	Administratiiv- ja abitegevused	Kinnisvara, kutse-, teadus- või administratiivalane tegevus
O	Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	Avalik haldus ja sotsiaalkaitse
P	Haridus	Haridus
Q	Tervishoid ja sotsiaaltöö	Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne
R	Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	Kultuur, teenindus ja muu tegevus
S	Muud teenindavad tegevused	Kultuur, teenindus ja muu tegevus
T	Looduslike tööandjatena majapidamiste tegevused; majapidamiste poolt oma tarbeks toodetud kaupade ja teenuste tegevused	Kultuur, teenindus ja muu tegevus
U	Rahvusvaheliste organisatsioonide ja asutuste tegevus	Kultuur, teenindus ja muu tegevus